

Journal of Urban Environmental Planning and Development

Vol 3, No 10, Summer 2023

p ISSN: 2783-3496 - e ISSN: 22783- 3909

<https://juep.shiraz.iau.ir/>

DOI: 10.30495/JUEPD.2023.1960913.1089

DOR: 20.1001.1.27833496.1402.3.10.7.7

Research Paper

Proposing conceptual framework of empowerment in informal settlements around Yasouj city by emphasizing grounded theory

Majid Javadi: PhD student, Department of Urban Planning, Faculty of Arts, Islamic Azad University of Kerman, Kerman, Iran.

Nima Jahanbin* : assistant prof of Department of Urban Planning, Faculty of Arts, Islamic Azad University of Kerman, Kerman, Iran.

Arman Heidari: assistant prof sociology at Yasouj university, Yasouj, Iran.

Omran Kohzadi Seifbad: Department of Urbanization, Faculty of Engineering Islamic Azad University of Shoushtar, Shoushtar, Iran.

Received: 2022/07/06 [PP 105-118](#) Accepted: 2023/03/12

Abstract

The most important effect of the growth and expansion of urbanization is the massive migration to the cities, the emergence of the crisis of marginalization and the emergence of informal settlements. Poverty, illiteracy, low level of awareness, unemployment rate, informal residence, informal employment, etc. are among the fundamental problems of informal settlements. The biological vulnerability of these environments against the crisis is another characteristic of these settlements. The purpose of this research is to present a conceptual model of local empowerment of informal settlements. Therefore, the current research was conducted in the category of qualitative research and with the approach of foundational data theory. In order to analyze the qualitative data, meta-composite method and content analysis were used together. The data collection method is document study and semi-structured interview. nvivo software was used for qualitative data analysis and coding. Based on documentary studies and the use of meta-synthesis method, the theoretical framework of the research and the initial conceptual model of local empowerment were presented. The main components of local empowerment are: governance, participation and trust, culture and community, identity, perception of the environment and vitality. Based on the questions raised in the interview process, 937 referrals were provided. 19 sub-themes were extracted by multiple revisions and integration of codes based on similarity during several stages of data summarization. Based on the discovery of cause and effect relationships between the components, the spiral model was presented as the final conceptual model of indigenous empowerment of informal settlements, which has 6 cycles.

Keywords: Empowerment, informal settlement, grounded theory, Yasouj city.

Citation: Javadi, M; Jahanbin, N; Heidari, A; Kohzadi Seifabad, O.(2023): **Proposing conceptual framework of empowerment in informal settlements around Yasouj city by emphasizing grounded theory**, Journal of Urban Environmental Planning and Development, Vol 3, No 10, Shiraz, PP 105-118.

*. **Corresponding author:** nima Jahanbin, **Email:** jahanbin@iauk.ac.ir **Tell:** +989131416901

Extended Abstract

Introduction

In Iran, as in other developing countries, we have witnessed the growth and expansion of urbanization and the subsequent emergence of informal settlements, the most important effect of which is massive migration to cities and the emergence of the crisis of marginalization. Poverty, illiteracy, low level of awareness, unemployment rate, informal residence, informal employment, etc. are among the fundamental problems of informal settlements. The population growth percentage of Yasouj city based on calculations from the latest official data is equal to 1.6%, which is one of the highest growth rates among the provincial centers of the country and has had one of the highest urban population growth and spatial expansion in the last 4 decades. The population of immigrants who entered Yasuj during the years 2010-2015 was equal to 18,715 people, which caused the emergence of informal settlements and the need for reform programs, especially local empowerment, as an unavoidable necessity. According to the statistics, there are more than 80,000 marginal residents in Kohgiluyeh and Boyer Ahmad provinces, of which nearly 60,000 people live in Yasouj city, and this has disrupted the urban and rural balance, which can be considered an irreparable crisis in the future.

Methodology

The current research is of the "parallel single method" type. It should be noted that the parallel single method design (like Morse's typology) uses two qualitative methods at the same time, one of which is the basic method and the other is the complementary method, then the results are combined with each other. Therefore, the method of conducting this research includes two steps as follows: A) Qualitative part (first part - basic part) [meta-composition]: to present the initial conceptual model of local empowerment of informal settlements b) Qualitative part (second part - supplementary part) [content analysis]: to explain the components of the conceptual model of indigenous empowerment of informal settlements (conceptual model of indigenous empowerment of informal settlements). Nvivo software was used for qualitative data analysis.

Results and discussion

The findings of the research in the first part indicate 937 references, which were extracted through multiple reviews of 6 themes and 19 sub-themes. In accordance with the themes and sub-themes and the discovery of cause and effect relationships, the spiral model was presented in the first step as a secondary model of "Native Empowerment of Informal Settlements". The structure of the mentioned model includes six cycles, which are governance, participation and trust, culture and community, identity, perception of the environment and vitality of the model structure. In the second part, first, the components presented by the T-Test were compared with the theoretical mean, and then, by the multivariate regression test, the regression equations were presented to investigate the relationship between the components. The regression equations answer the level of support of the empowerment components of the biological quality of informal settlements, which was declared as the result in most of the regression equations.

Conclusion

Institutional planning, formation of interdepartmental headquarters and strengthening the role and duties of institutions were presented as sub-themes of governance. The literature on empathy and synergy and participation in institutions are other important components in the participation sector. Paying attention to faith and human dignity and civic responsibility and promotion of endogenous social interactions are the main axes of the indigenous empowerment framework. Other important axes are looking at the past and paying attention to the historical precedent, adjustment and stabilization of tradition in planning. Other axes corresponding to the six cycles of the spiral model are given in the form of the final framework of indigenous empowerment of the informal settlement with an emphasis on the native origin of the residents. According to the cycles of the spiral model, the text of the final interview was prepared and 39 components were used to develop the final framework. Presented. Among the residents, the social customs of the elders and influential people of the tribe have an acceptable and influential position in helping to solve issues related to various areas of the residents' lives, and in solving the problems and dilemmas of the tribe members with the residents of other tribes living in the settlement. It is effective

according to the existence of tribal blood and social interactions and relative and causal relations between clan members and other clans of the settlement, in the case of educating the residents and familiarizing them with the culture of the city and citizenship and taking advantage of the social potential of influential and organized people. The role of these people in the form of non-governmental organizations can be useful as mediators facilitating relations between service providers on behalf of the government and the people in order to solve problems and pave the way for the empowerment of residents. Respecting the tribal values and looking back, actions such as creating a house-neighborhood (formation of the local management core) for local actions (bottom-up approach) are important in the local empowerment of the informal settlement. Therefore, by recognizing local-traditional institutions, urban planners and designers have strengthened the belief in collective wisdom among residents and have included human dignity in planning. On the other hand, the design considerations for the optimal use of natural potential (congruence of the plan and context) and the principled design in accordance with the conditions, in inducing a sense of readability and belonging to the place, were evaluated positively, which managers and urban planners should pay due attention to in the aspect of physical planning.

فصلنامه برنامه ریزی و توسعه محیط شهری

دوره ۳، شماره ۱۰، تابستان ۱۴۰۲
شاپا چاپی: ۳۴۹۶-۲۷۸۳ - شاپا الکترونیکی: ۳۹۰۹-۲۷۸۳
<https://jupep.shiraz.iau.ir/>

DOI: 10.30495/JUEPD.2023.1960913.1089

DOR: 20.1001.1.27833496.1402.3.10.7.7

مقاله پژوهشی

تبیین ساختار مفهومی توانمندسازی بومی سکونتگاه‌های غیر رسمی پیرامون شهر یاسوج با استفاده از نظریه داده بنیاد

مجید جوادی: دانشجوی دکتری گروه آموزشی شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی کرمان، کرمان ایران.

نیما جهان‌بین*: استادیار گروه شهرسازی، دانشکده هنر دانشگاه آزاد اسلامی کرمان، کرمان ایران.

آرمان حیدری: استادیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران.

عمران کهزاد سیف‌آباد: استادیار گروه شهرسازی دانشگاه آزاد اسلامی شوشتر، شوشتر، ایران

دریافت: ۱۴۰۱/۰۵/۱۵ صص ۱۰۵-۱۱۸ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۲/۲۱

چکیده

مهم‌ترین اثر رشد و گسترش شهرنشینی مهاجرت عظیم به شهرها، پیدایش بحران حاشیه‌نشینی و ظهور سکونتگاه‌های غیررسمی است. فقر، بی‌سوادی، سطح پایین آگاهی، نرخ بیکاری، سکونت غیررسمی، اشتغال غیررسمی از مشکلات بنیادین سکونتگاه‌های غیررسمی به شمار می‌روند. هدف از انجام پژوهش حاضر ارائه مدل مفهومی توانمندسازی بومی سکونتگاه‌های غیر رسمی با رویکرد نظریه داده بنیاد انجام شده است. جهت تحلیل داده‌های کیفی از روش فراترکیب و تحلیل محتوا به صورت توأم استفاده شده است. روش جمع‌آوری اطلاعات مطالعه اسنادی و مصاحبه نیمه ساختارمند از افراد متخصص و صاحب‌نظر، اساتید دانشگاه در رشته شهرسازی (با بیش از ۱۵ سال سابقه کار) و مدیران و تصمیم‌گیران در امور مسائل شهری می‌باشد. جهت تحلیل داده‌های کیفی و کدگذاری از نرم‌افزار Nvivo استفاده شد. بر اساس یافته‌های پژوهش ۶ مؤلفه اصلی توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی عبارتند از: حکمروایی، مشارکت و اعتماد، فرهنگ و اجتماع، هویت، ادراک محیط و سرزندگی. بر اساس سؤالات مطرح شده در فرایند مصاحبه، ۹۳۷ ارجاع ارائه گردید. با بازبینی متعدد و ادغام کدها بر اساس تشابه در طی چندین مرحله تلخیص داده‌ها، ۱۹ زیر درون مایه استخراج گردید. بر اساس کشف روابط علی و معلولی بین مؤلفه‌ها، مدل اسپیرال به عنوان مدل مفهومی نهایی توانمندسازی بومی سکونتگاه‌های غیر رسمی ارائه گردید که دارای ۶ چرخه می‌باشد. درونی‌ترین چرخه با سه مؤلفه "برنامه‌ریزی نهادینه و تخصص‌گرا"، "تقویت نقش و وظیفه‌های محلی" و "تشکیل ستاد بین بخشی" مؤلفه حکمروایی می‌باشد. به ترتیب سایر چرخه‌ها مشارکت و اعتماد، فرهنگ و اجتماع، هویت، ادراک محیط و چرخه خارجی توانمندسازی بومی سکونتگاه‌های غیر رسمی مؤلفه ایجاد سرزندگی در فرایند طراحی و برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های غیر رسمی می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: توانمندسازی، سکونتگاه غیر رسمی، داده بنیاد، شهر یاسوج.

استناد: جوادی، مجید؛ جهان‌بین، نیما؛ حیدری، آرمان؛ کهزاد سیف‌آباد، عمران (۱۴۰۲): تبیین ساختار مفهومی توانمندسازی بومی سکونتگاه‌های غیر رسمی پیرامون شهر یاسوج با استفاده از نظریه داده بنیاد، فصلنامه برنامه‌ریزی و توسعه محیط شهری، سال ۳، شماره ۱۰، شیراز، صص ۱۰۵-۱۱۸.

*. نویسنده مسئول: نیما جهان‌بین، پست الکترونیکی: jahanbin@iauk.ac.ir، تلفن: ۰۹۱۳۱۴۱۶۹۰۱

مقدمه :

شهرنشینی سریع و رشد جمعیت دلیل اصلی ظهور سکونتگاه‌های غیررسمی در اکثر شهرهای دنیا است. (Waleed, A, 2017: 995) جابجایی جمعیت شهری جهان در دهه‌های اخیر از مناطق روستایی به بافت‌های متراکم شهری بوده و توسعه اقتصادی در مراکز شهری باعث مهاجرت گسترده و در نتیجه، گسترش سکونتگاه‌های غیر رسمی، به عنوان مکانی برای مهاجران کم درآمد شده است (Njoh, A., 2014: 159 & Todes, A., 2014). این بخش‌ها به محل اولیه‌ی سکونت این مهاجران تبدیل گشته‌اند. که در آن، مهاجران با شیوه‌ای غیررسمی موفق به ساخت جایی برای زندگی، کار و معاشرت شده‌اند. (Güzey, Ö., 2016, 46) سکونتگاه‌های غیررسمی یک معضل و مشکل جدی و متداول به ویژه در شهرهای کشورهای جهان سوم است. همچنین این سکونتگاه‌ها بخش قابل توجه و فزاینده‌ای از سکونتگاه‌های مسکونی را در شهرهای کشورهای در حال توسعه تشکیل می‌دهد (Chakraborty et al, 2015: 76) و در حال حاضر حدود یک میلیارد نفر از مردم جهان در سکونتگاه‌های غیر رسمی زندگی می‌کنند که دارای ضریب تراکم نسبتاً بالا، پیاده محور و فاقد زیرساخت‌های لازم می‌باشند. اسکان‌های غیر رسمی به مثابه‌ی یکی از چهره‌های بارز فقر شهری، درون یا مجاور شهرها به شکلی خود رو، فاقد مجوزهای ساختمانی و برنامه رسمی شهرسازی شکل می‌گیرند. مهمترین دلیل شکل‌گیری سکونتگاه‌های غیررسمی ناتوانی افراد کم درآمد و فقرا در دستیابی به مسکن و و سرپناه در بازار رسمی است که موجب می‌شود تا مردم سرپناه خود را در چارچوب‌های غیررسمی تدارک ببینند (Rezaei & Zargham, 2022: 29). از آنجا که مکان جغرافیایی بسیاری از محله‌های حاشیه‌نشین در شهرها با بروز معضلات شهری پیوند دارد بسیاری از مشکلات شهری را به این پدیده نسبت می‌دهند. با توجه به اینکه حاشیه نشینی شهری، یکی از بزرگ‌ترین معضلات شهری است؛ لذا تاکنون روش‌ها و دیدگاه‌های مختلفی مانند خانه‌سازی، پاکسازی و... در ادبیات ساماندهی اسکان غیر رسمی در دنیا جایگاه ویژه‌ای دارد (Amado et al, 2018: 60) توانمندسازی، زمینه‌سازی برای ارتقای شرایط اجتماع محلی از راه گسترش و به کارگیری ظرفیت‌های انسانی موجود است؛ بنابراین راهبرد توانمندسازی به منظور تقلیل نابرابری‌های کالبدی، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی، تأکید زیادی بر منشأ اولیه‌ی شکل‌گیری این سکونتگاه‌ها توسط ساکنین آن‌ها و یا به عبارتی ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های موجود در ساکنان این سکونتگاه‌ها که منجر به شکل‌گیری سکونتگاه‌های مذکور شده می‌شود (Juanita & aIván, 2020: 35) از این رو توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی از طریق بررسی منشأ اولیه‌ی ساکنان آن‌ها سبب شناسایی قابلیت‌ها و نقاط قوت ساکنان این سکونتگاه‌ها در راستای توانمندی آن گردیده و موجب ایجاد قابلیت در ساکنان این نوع سکونتگاه‌ها برای مشارکت فعال و آگاهانه در تأمین رفاه فردی و اجتماعی و در نهایت بهره‌گیری از "سرمایه اجتماعی" در راستای توانمندسازی سکونتگاه‌های مذکور می‌شود. از آنجایی که اساس موفقیت در توانمندسازی تأکید بر استفاده از ظرفیت‌های درونی و پتانسیل‌های مکان در ابعاد مختلف است لذا استفاده از شیوه مشارکت در توانمندسازی این نوع سکونتگاه‌ها عملاً مردم را در فرایند طراحی، بهره‌برداری و اجرا درگیر خواهد کرد. استفاده از منشأ اولیه ساکنان یا پتانسیل‌های مردمی به شرط مشارکت‌پذیری آنان در فرایند توانمندسازی ضرورت فرایند برنامه‌ریزی را به سمت راهبردهای افزایش سرمایه اجتماعی راهنمایی کرده است. (walters, 2007: 79)

در کشور ایران نیز همراه با سایر کشورهای در حال توسعه جهان شاهد رشد و گسترش شهرنشینی و متعاقب آن ظهور سکونتگاه‌های غیر رسمی بوده‌ایم که مهمترین اثر و بدترین پیامد ناگوار آن مهاجرت عظیم به شهرها، شکل‌گیری و پیدایش بحران حاشیه نشینی است که این مناطق با مشکلات بنیادین از قبیل فقر، بیسوادی، سطح پایین آگاهی نرخ بیکاری سکونت، غیر رسمی، اشتغال غیر رسمی و دست به گریبانند. (Nakamura, 2016: 158) در حال حاضر با توجه به آمار موجود در حدود ۸ میلیون نفر در ایران در این سکونتگاه‌ها زندگی می‌کنند که از دهه ۷۰ به بعد با گسترش ابعاد آن نه تنها سکونتگاه‌های غیر رسمی، بلکه در مواردی حتی مناطق دیگر را نیز تحت تأثیر قرار خواهند داد (Rezaei & Kamandari, 2015: 180). درصد رشد جمعیت شهر یاسوج بر مبنای محاسبات حاصل از آخرین داده‌های رسمی برابر با ۱.۶ درصد است که یکی از بالاترین نرخ‌های رشد در بین مراکز استان‌های کشور را شامل می‌شود و در ۴ دهه اخیر یکی از بالاترین رشدهای جمعیت شهری و گسترش فضایی را داشته است. جمعیت مهاجرین وارد شده به شهر یاسوج طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ برابر با ۱۸۷۱۵ نفر بوده که باعث پیدایش اسکان غیر رسمی شده است و نیاز به برنامه‌های اصلاحی به ویژه توانمندسازی بومی به عنوان یک ضرورت گریز ناپذیر را ایجاد کرده است. طبق آمار بدست آمده بیش از ۸۰ هزار حاشیه نشین در استان کهگیلویه و بویراحمد وجود دارد که قریب به ۶۰ هزار نفر آن در شهر یاسوج زندگی می‌کنند و همین امر موجب برهم زدن تعادل شهری و روستایی گردیده است که در آینده می‌تواند بحرانی جبران ناپذیر تلقی گردد. با توجه به اهمیت و ضرورت موضوع پژوهش تاکنون تحقیق جامعی پیرامون چیستی ارتقا کیفیت فضای سکونتگاه‌های غیر رسمی با تأکید بر منشأ اولیه ساکنان انجام نگردیده، لذا پژوهش حاضر در پی پاسخگویی به سؤالات زیر می‌باشد:

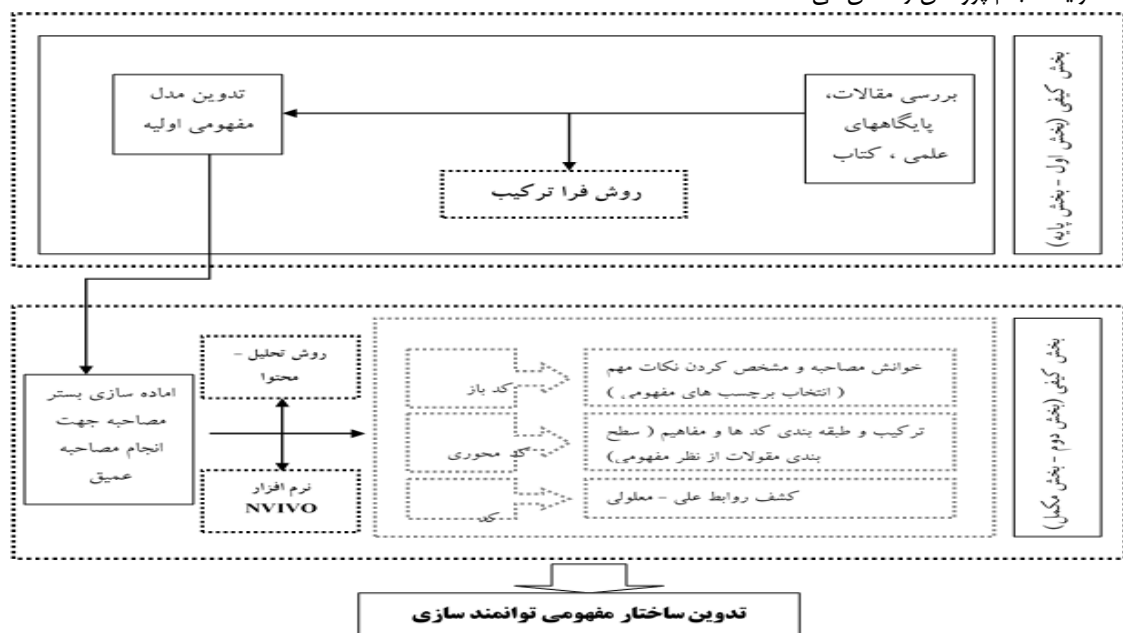
- مؤلفه‌های سازنده مدل مفهومی توانمندسازی بومی سکونتگاه‌های غیر رسمی کدام هستند؟
- مؤلفه‌ها چگونه منجر به توانمندسازی بومی سکونتگاه‌های غیر رسمی می‌شوند؟

مواد و روش تحقیق:

تحقیق حاضر از نوع "تک روشی موازی" است. لازم به ذکر است طرح تک روشی موازی (همانند نوع‌شناسی مورس)، دو روش کیفی را به طور هم زمان به کار می‌گیرد که یکی از آن‌ها روش پایه و دیگری روش مکمل است، سپس نتایج با همدیگر ترکیب می‌شوند. لذا روش انجام پژوهش حاضر شامل دو مرحله به شرح زیر است:

الف) بخش کیفی (بخش اول - بخش پایه) [فرا ترکیب]: جهت ارائه مدل مفهومی اولیه توانمندسازی بومی سکونتگاه‌های غیر رسمی
 ب) بخش کیفی (بخش دوم - بخش مکمل) [تحلیل محتوا]: جهت تبیین مؤلفه‌های مدل مفهومی توانمندسازی بومی سکونتگاه‌های غیر رسمی (مدل مفهومی توانمندسازی بومی سکونتگاه‌های غیر رسمی)

روش جمع‌آوری اطلاعات مطالعه اسنادی، دیدگاه‌ها، تعاریف و مصاحبه فردی نیمه ساختارمند است. جامعه آماری این پژوهش شامل مدیران، افراد متخصص و صاحب‌نظر و اساتید دانشگاه در رشته شهرسازی می‌باشند که تعداد ۳۷ نفر با روش نمونه‌گیری هدفمند و تکنیک گلوله برفی به عنوان نمونه تحقیق انتخاب شدند. به منظور تولید داده‌ها از روش مصاحبه فردی نیمه ساختارمند که از نظر انعطاف‌پذیری و عمیق بودن، مناسب پژوهش‌های کیفی است، استفاده شد. هر مصاحبه به طور میانگین از ۲۵ تا ۵۰ دقیقه طول می‌کشد. پس از انجام ۲۷ مصاحبه، تکرار در اطلاعات دریافتی مشاهده؛ اما برای اطمینان تا مصاحبه ۳۷ ادامه یافت و کفایت داده‌ها برای تولید مدل مفهومی حاصل شد و در نتیجه فرایند جمع‌آوری داده‌ها خاتمه یافت. جهت تحلیل داده‌های کیفی و کدگذاری و بررسی میزان فراوانی کدهای مستخرج از پرسشنامه از نرم‌افزار NVivo استفاده شد. در انتها مدل مفهومی توانمندسازی بومی سکونتگاه‌های غیر رسمی ارائه خواهد شد. شکل شماره ۱ فرایند انجام پژوهش را نشان می‌دهد.

شکل ۱- فرایند انجام پژوهش (ترسیم: نگارندگان)

پیشینه و مبانی نظری تحقیق:

اسکان غیررسمی در متون تخصصی علوم مربوط به اجتماع و شهر، با عنوان‌های دیگری چون حاشیه نشینی، اسکان خودرو، اسکان نابهنجار یا نابسامان، آلونک، زاغه و اصطلاحاتی از این دست نیز خوانده شده است. در تبیین کلی این پدیده کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی شهری، به علل ساختاری، مانند نابرابری در فرصت‌ها، توزیع منابع ثروت و در آمد در جامعه اشاره می‌شود که در فرایند توسعه به شکل‌های عدم تعادل‌های شهری و روستایی ظهور کرده است (Gharakhlou et al, 2010: 5). در جدول شماره ۱ تعاریف چندی در زمینه اسکان غیر رسمی ارائه شده است.

جدول ۱- تعاریف حاشیه نشینی

منبع	تعاریف
(Mara J. van Welie, 2019: 86)	حاشیه نشینان بیشتر افراد مهاجر روستایی و عشایر و کمتر شهری از (شهرهای دیگر یا خود شهر) هستند. این افراد بیشتر به علت رانش زادگاه خود و کمتر به دلیل عوامل جاذب شهری زادگاه خود را ترک کرده و به شهرها روی می‌آورند.
(Verma, P. , & Raghubanshi, A. S, 2018: 283)	حاشیه نشینان کسانی هستند که در محدوده اقتصادی شهر زندگی می‌کنند و جذب نظام اقتصادی - اجتماعی نشده‌اند
(Enzo. Falco, 2019)	اسکان غیررسمی عمدتاً در زمین‌های حاشیه شهر که فاقد نظارت قانونی بوده، شکل می‌گیرد. در ترکیب جمعیت حاشیه نشینی سهم مهاجران روستایی بسیار زیاد است.
& Palvia, P. , Baqir, N, 2018: 161) (Nemati, H,	حاشیه نشینان کسانی هستند که در قلمرو زندگی اقتصادی - اجتماعی شهرها به سر می‌برند لیکن در نظام اجتماعی آن‌ها ادغام نشده‌اند و از این رو به عنوان شهروندان رسمی در جامعه پذیرفته نمی‌شوند

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

در ادامه به برخی از پژوهش‌هایی پرداخته می‌شود که در شکل‌گیری پایه‌های نظری تحقیق نقش برجسته‌ای داشته‌اند. روشن است که تداوم این پژوهش‌ها می‌تواند به پر کردن خلاء پژوهشی مربوط به اسکان‌های غیررسمی و نیز ابعاد بازتاب فضایی - مکانی حاصل از آن‌ها، کمک شایان توجهی کند.

جدول ۲- مرور پیشینه پژوهش

نتیجه	عنوان	محقق
یافته‌های این پژوهش حاکی از گسست کالبدی بین پهنه‌ی فرودست با سایر نواحی شهر، تضاد و شکاف طبقاتی شدید در منطقه و پایین بودن کمیت و کیفیت معیارهای اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی و کالبدی پهنه‌ی فرودست نسبت به پهنه‌ی مرفه و کل شهر است. کاراهبرد توسعه شهر در مقایسه با سایر رویکردها به دلیل ماهیت مشارکتی و رویکرد مبتنی بر اجتماعات محلی برای توانمندسازی و ساماندهی سکونتگاه‌های غیر رسمی منطقه‌ی یک شهر تبریز مورد تأیید قرار گرفته است.	بررسی امکان سنجی راهبرد توسعه شهر (CDS) در توانمندسازی و ساماندهی سکونتگاه‌های غیر رسمی منطقه یک کلانشهر تبریز	توکلی‌نیا و شالی (۱۳۹۴)
در رویکردهای نوین توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی، تأکید زیادی بر تقویت سرمایه اجتماعی و استفاده از این سرمایه است.	امکان سنجی توانمندسازی محلات غیر رسمی از طریق سرمایه اجتماعی	سرکلزایی (۱۳۹۵)
ارائه مجموعه‌ای از شاخص‌های توانمندسازی که پایداری شهرک‌های غیررسمی بوگوتا را ارزیابی می‌کند	Indicators for evaluating sustainability in Bogota's informal settlements: Definition and validation	Juanita. Montoya & aIván. Cartes(2020)
علل عمده در ظهور سکونتگاه‌های غیر رسمی تشدید قیمت زمین است. به دلیل تشدید قیمت زمین، برخی از بخش‌های جمعیت شهری بدون داشتن خانه‌های مسکونی به زندگی خود پایان می‌دهند.	Drivers of informal settlements at the peri-urban areas of Woldia: Assessment on the demographic and socio-economic trigger factors	Fentaw. Baye & Solomon. Mulugeta(2020)

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

با توجه به مطالب مذکور می‌توان اذعان داشت که پدیده حاشیه نشینی در تطور تاریخی از مفهوم شهرنشینی و شهر گرایی صورت یافته است و در عین حال ایجاد فضای اجتماعی در درون شهرها خواهد بود به نوعی که شاید بتوان گفت که شهر ثانوی در شهر مرجع شکل می‌گیرد. این در حالی است که این محیط دارای فرهنگ و شرایط اجتماعی خاص خود خواهد بود. با این حال آنچه مسلم و مشترک می‌باشد، کاهش سطح در آمدی و افزایش بزه در اشکال مختلف آن صورت می‌پذیرد. می‌توان با توجه به تعاریف مذکور و برداشت می‌دانی از سکونتگاه‌های غیررسمی در نقاط مختلف ایران، ویژگی این سکونتگاه‌ها را به صورت ذیل بیان کرد که از آن می‌توان به عنوان معیاری برای شناخت سکونتگاه‌های غیر رسمی نیز نام برد. (Ameen, & Mourshed, 2019: 358)

- ساخت و سازه‌های آن‌ها به صورت خودرو و یا بدون رعایت قواعد و اصول مصوب شهری با پروانه ساختمان انجام گرفته باشد.
- در اکثریت واحدهای مسکونی آن‌ها اصول فنی ساختمان رعایت نشده باشد، هر چند از مصالح ساختمانی متعارف استفاده شده باشد.
- هر چند واحدهای مسکونی از برخی خدمات مثل آب و برق و یا مدرسه برخوردار باشند. اما کل خدمات زیربنایی و اجتماعی نظام یافته و در حد معمولی کمبود و یا نبود خدمات و بسیار پایین تر نباشد.
- از لحاظ کاربری زمین کمبودهای چشمگیر، بازدارنده و ناکارآمد برای فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی، فضای سبز، معابر و . . وجود داشته باشد.
- اکثریت ساکنان آن‌ها را گروه‌های کم درآمد تشکیل می‌دهد.
- از نظر شکل با باقی شهر سنخیت نداشته باشد و از نظر محتوا نظارت اجتماعی کم و ناهنجاری شهری دیده می‌شود.

<p style="text-align: center;">ویژگی های قانونی</p> <p>- غیر رسمی بودن اسکان از نظر دستگاه قانونی - عدم مالکیت رسمی بر زمین - ساخت و ساز غیر قانونی - انتقال خانه و ملک به صورت غیر قانونی سکونتگاه این در قانون خلاف امور به - پرداختن ها</p>	<p style="text-align: center;">ویژگی های اجتماعی - فرهنگی</p> <p>از بعضی در اجتماعی های خلاف و بزه - وجود مفروض های سکونتگاه صورت به افراد بین در مهاجران - وجود چشمگیر و زبان یا و مختلف های قومیت - وجود متفاوت فرهنگهای</p>
<p style="text-align: center;">ویژگی های اقتصادی</p> <p>غیررسمی های بخش در ساکن افراد اغلب - اشتغال ساکن افراد پایین آمد - در مشخص اقتصادی های ساختار نبود یا و - کمبود این مکانها</p>	<p style="text-align: center;">ویژگی های کالبدی</p> <p>دوام بی و غیررسمی مصالح از - استفاده بدون ساز و - ساخت شهری های زیرساخت - کمبود ها سکونتگاه این در ها کاربری - کمبود سکونتگاه در بصری - اغتشاش</p>

راهبرد توانمندسازی:

- در اواخر دهه ۱۹۸۰ سازمان ملل برای جلوگیری از بحران مسکن و بیکاری، راهبرد توانمندسازی را به عنوان یک استراتژی پایین به بالا ارائه کرد. راهبرد توانمندسازی تأکید می‌کند دولت‌ها سیاست‌هایی را بکار بگیرند که تهیه مسکن را تسهیل کند، این پیشنهاد جایگزین رویکردهای بالا به پایین شامل تخریب و پاکسازی، مکان و خدمات و بهسازی سکونتگاه‌های غیررسمی شد. در این راهبرد به دولت‌ها توصیه شد که سیاست‌های مناسبی را از جمله تدارک پشتیبانی مالی و فنی برای آن‌هایی که در بخش غیررسمی شاغلند، اتخاذ کنند (Kigochie P. W, 2001: 11). محورهای اصلی راهبرد توانمندسازی عبارتند از:
- برقراری ارتباط کامل بین بخش مسکن و برنامه‌ریزی کلان اقتصادی - برقراری پیوند همه جانبه بین برنامه‌ریزی مسکن و برنامه‌ریزی شهری - توجه ویژه به فقر، محیط زیست و بهداشت در برنامه‌های مسکن به وسیله دولت - فراهم آوردن شبکه‌های زیربنایی و اعطای حقوق مالکیت در مسکن غیررسمی موجود - تدوین سیاست‌های ویژه جهت تحقق توانمندسازی با بهره‌گیری از سازمان‌های غیردولتی (NGO) و سازمان‌های شهروندی یا مبتنی بر جماعت (CBO) یا مشارکت همه جانبه مردم - فعالیت توامان و همسته دولت در بخش خصوصی تشکل‌های خودیار و حداکثر استفاده از عملکرد بازار (Lützkendorf, T. , & Balouktsi, M , 2017: 87)
- **فرایند توانمندسازی:** امروزه هیچ سازمانی بدون داشتن کارکنان توانمند، قادر به ادامه حیات نیست. توانمندسازی نه وظیفه است و نه پایان یک کار، بلکه یک فرایند است و باید به عنوان بخشی از فرهنگ سازمانی به شمار آید. فرایند توانمندسازی، در سه مرحله مطرح است که عبارت است از:
  ۱. ارائه اطلاعات: یعنی اطلاعات لازم به آسانی در اختیار کارکنان قرار گیرد تا باعث اعتماد به نفس و آگاهی آنان از وضعیت فعلی سازمان شده، موجب تحکیم فرهنگ اعتماد و همدلی می‌شود.
  ۲. استقلال کاری یا خودمختاری: باید در چارچوب مشخص باشد، تا از اتلاف انرژی بیهوده جلوگیری کند.

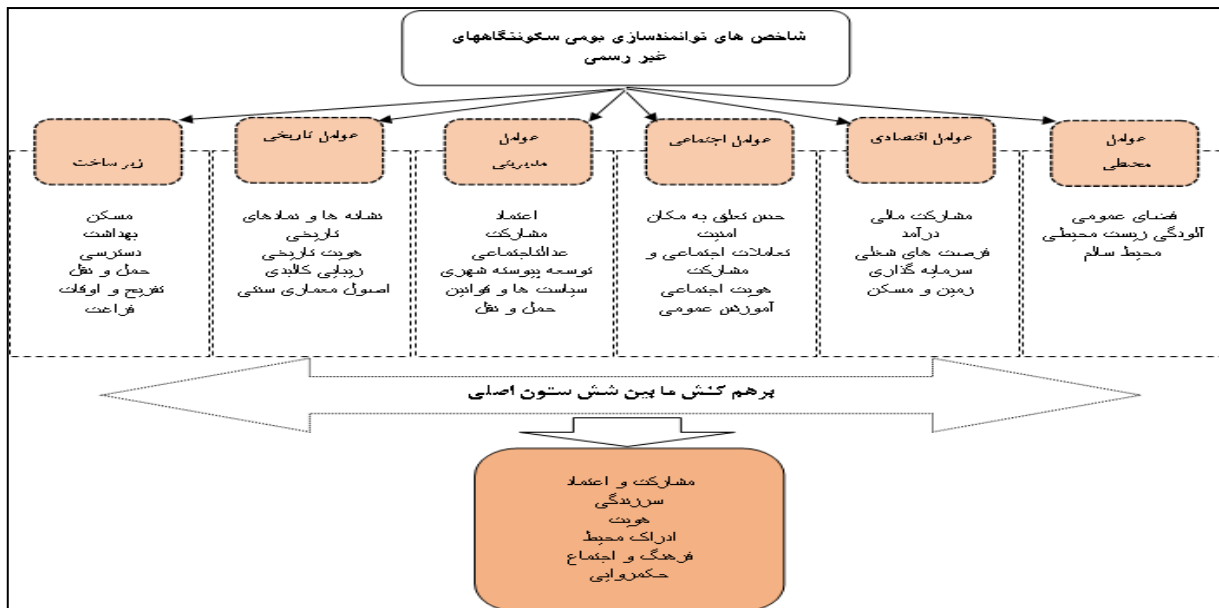
۳. جایگزینی ساختار سلسله مراتب سازمانی با گروه‌های خودگردان: گروه‌های خودگردان شامل کارکنانی است که مسئولیت کامل اجرای یک کار یا تولید محصولی را از ابتدا تا انتها برعهده داشته و مسئولیت میان آنان تقسیم می‌شود. این گروه‌ها از راه گذراندن دوره‌های آموزشی قادرند مهارت‌های لازم را کسب کرده، هنگام کار، وابستگی کمتری به مدیران و سرپرستان احساس کنند. گروه‌های خودگردان در کار یکدیگر مداخله نمی‌کنند، مگر آنکه گامی در جهت توانمندشدن باشد.

- فرایند یادگیری جمعی
- تمهیدات قانونی لازم
- ظرفیت سازی محلی
- حمایت و تسهیل بخش دولتی
- ازدیاد سرمایه های انسانی، اجتماعی، اقتصادی و فیزیکی

شکل ۳- فرایند توانمندسازی (ترسیم: نگارندگان)

در جمع‌بندی موارد فوق باید گفت در توانمندسازی، مشارکت افراد و گروه‌های فقیر در جریان سیاست و تصمیم‌گیری در جامعه شهری ارگانیک است؛ مشارکتی که بر اساس گفتگوی دو جانبه شکل می‌گیرد و شهروند با کسب هویت از طریق این گفتگو به زیستگاه خود نیز هویت می‌بخشد و باعث ورود آن به حوزه عمومی می‌شود (Fentaw, Baye & Solomon, Mulugeta, 2020: 23).

شکل ۴- مدل مفهومی اولیه توانمندسازی بومی سکونتگاههای غیر رسمی حاصل از تلخیص مطالعات اسنادی (ترسیم: نگارندگان)

یافته‌های پژوهش:

جامعه آماری در پژوهش حاضر ۳۷ نفر اساتید و صاحب‌نظر در امر شهرسازی می‌باشند. بر این اساس مصاحبه با ۳۷ نفر انجام گردید که در فرایند تحقیق، ۹۳۷ کد اولیه (تعداد ارجاعات) استخراج گردید که با بازبینی متعدد و ادغام کدها بر اساس تشابه در طی چندین مرحله، در نهایت ۶ درون مایه و ۱۹ زیر درون مایه استخراج گردید.

- کدگذاری داده‌های حاصل از مصاحبه در نرم‌افزار NVivo

به طور کلی، در کدگذاری باز قصد آن بود تا داده‌ها و پدیده‌ها در قالب مفاهیم در آید. برای نمایش روابط موجود میان مقولات، نرم‌افزار NVivo از الگوریتم‌های خوشه‌بندی گوناگونی برای گروه‌بندی سلول‌های مشابه استفاده و آن را استاندارد و ترکیب می‌کند. از آنجاکه پژوهش حاضر به صورت تک روشی موازی انجام شده است لذا از روش‌های "فرا ترکیب (روش پایه)" و "تحلیل محتوا (روش مکمل)" استفاده شده است. بنابراین ابتدا مؤلفه‌های بنیادی توانمندسازی با روش فرا ترکیب بررسی شد و مدل مفهومی اولیه که شامل ۶ مؤلفه اصلی (شکل ۴) ارائه گردید و در ادامه به کمک روش تحلیل محتوا کدهای باز در راستای مؤلفه‌های ذکر شده که بستر مصاحبه نیمه ساختارمند را فراهم نمودند استخراج شدند. لازم به ذکر است از نرم‌افزار NVivo جهت تحلیل داده‌های کیفی استفاده شد. جدول شماره ۳ مؤلفه‌ها و کدهای باز مربوط به هر مؤلفه با توجه به تعداد فراوانی ارجاعات را نشان می‌دهد.

جدول ۳- مقوله‌بندی محتوایی کدهای مستخرج با توجه به تعداد ارجاعات توانمندسازی بومی سکونتگاه‌های غیر رسمی

تعداد ارجاع	کدهای مستخرج	تعداد ارجاع	کدهای مستخرج
۲۳	تجانس زبانی - قومی	۳۲	ظرفیت‌سازی برای نهادهای مذهبی و سنتی
۱۹	برنامه‌ریزی فرهنگ محور (نگاه به تعلقات طایفه‌ای)	۴۱	فعال‌سازی کمیته‌های تخصصی
۲۱	اجرایی نمودن حس تعامل و کدخدانمشی	۳۱	توجه به پتانسیل سرمایه اجتماعی (نگاه طایفه‌ای) در برنامه ریزی
۲۲	نهی انقطاع تاریخ و سبقه تاریخی سکونتگاه	۲۵	تقسیم کار مشخص بین دستگاه‌های متولی
۲۴	تقویت نهادهای میانجی بین مردم و سازمان‌ها با تأکید بر منشأ اولیه ساکنین	۲۳	جلوگیری از موازی کاری
۳۴	گزینش سنن فرهنگی مرسوم بین ساکنین و تقویت آن‌ها	۲۱	همسویی سیاست‌ها و اقدامات دستگاه‌های بخشی
۲۲	تعمیق فرهنگ شهری برای ساکنان	۱۹	ایجاد خانه - محله (تشکیل هسته مدیریت محلی)
۲۱	آموزش فرهنگ شهرنشینی با نگاه به ارزش‌های قومی	۲۲	به رسمیت شناختن نهادهای سنتی
۲۰	نهادینه‌سازی و تثبیت فرهنگ با توجه به تعصب عشیره‌ای	۳۱	تقویت بافت اجتماعی منطقه با نگاه به تعلقات قومی
۱۹	احترام به روابط پیچیده طایفه‌ای جهت ارتقاء حس تعلق ساکنین	۳۲	تقویت خودکارآمدی
۲۲	ادغام و ایجاد خلاقیت در طراحی	۲۸	احساس حس انتخاب/احساس شایستگی
۲۳	امنیت شخصی/عمومی	۲۶	ارتقاء سطح آگاهی اجتماعی
۲۶	امنیت در تصرف و مالکیت زمین (مانند فضاها، فیزیکی، تاریخی و فرهنگی)	۳۳	تشکیل نهادمنتخب مردمی با تأکید بر خرده فرهنگ
۲۵	انطباق طرح و زمینه (همخوانی طرح و زمینه)	۳۲	برگزاری کارگاه‌های آموزشی جهت ارتقاء آگاهی ساکنین
۱۷	خوانایی محلی با استفاده از روش چیدمان فضایی	۳۴	اقدامات پایین به بالا (تأکید بر اقدامات محلی)
۲۱	دسترسی به اماکن تفریحی/آموزشی	۲۲	بسیج منافع درون اجتماعات

تأمین فضای برنامه‌ریزی شده برای اقشار کم درآمد) ۳۳

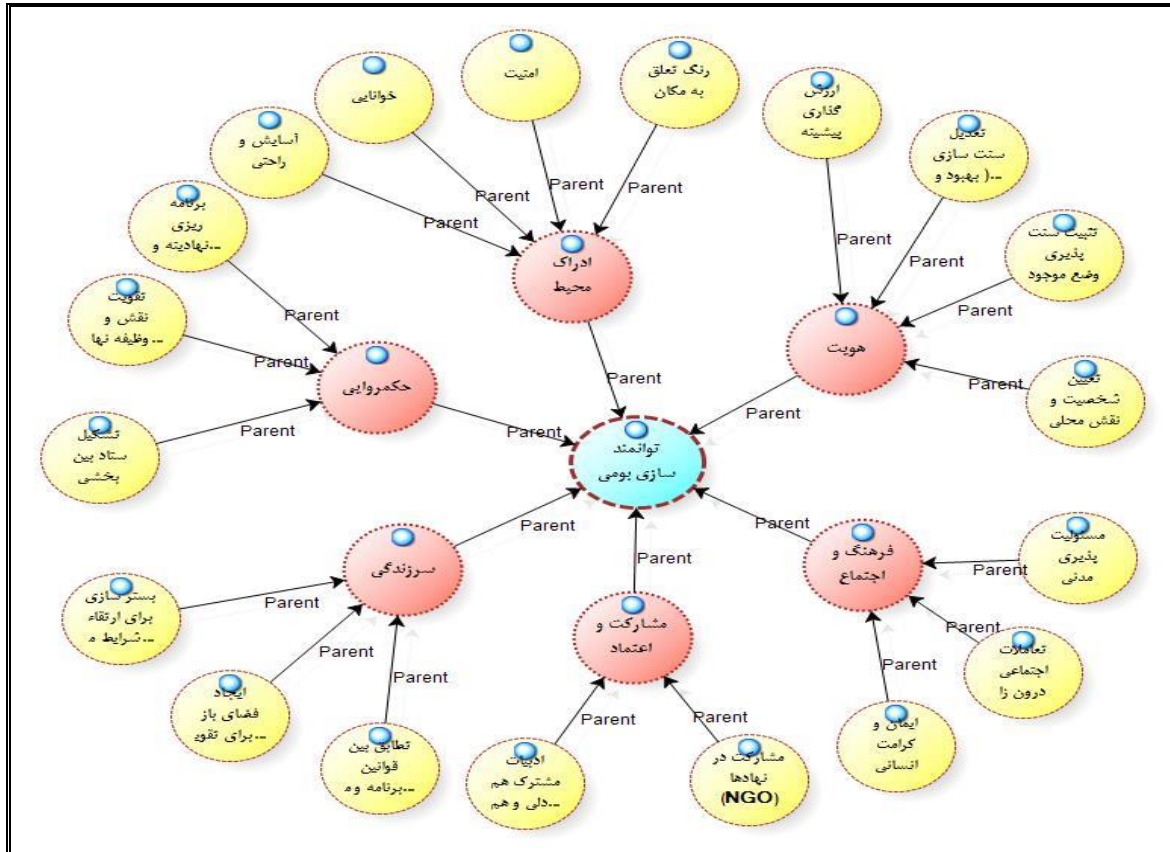
منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

- کدگذاری محوری داده‌های حاصل از مصاحبه

هدف از این مرحله برقراری رابطه بین طبقه‌های تولید شده در مرحله کدگذاری باز است. درگام دوم این پژوهش بر اساس داده‌های به دست آمده از مطالعه اسناد بالادستی و مصاحبه‌های عمیق و مقوله‌بندی آن‌ها، ۱۹ مؤلفه به دست آمده است.

- کدگذاری انتخابی (گزینشی) داده‌های حاصل از مصاحبه

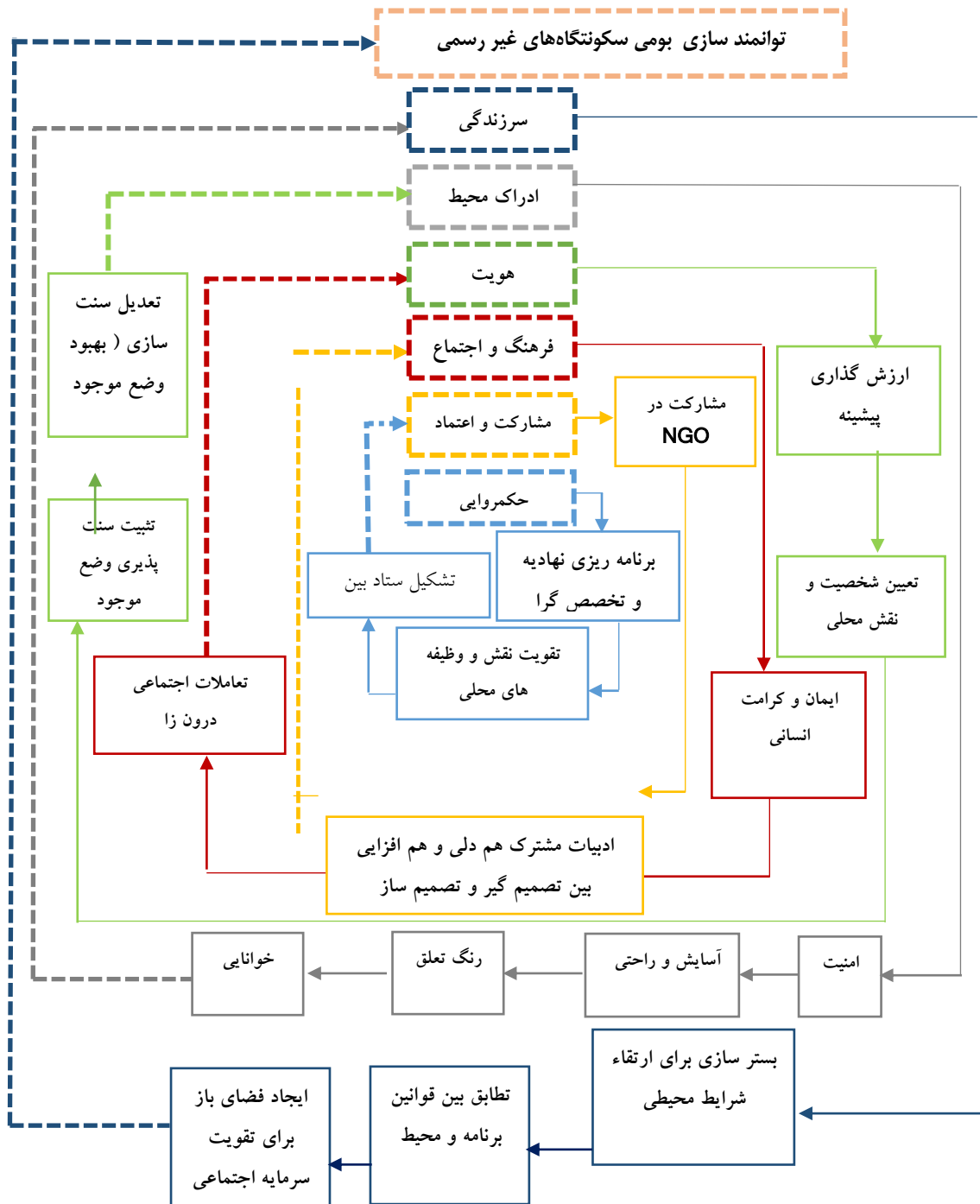
کدگذاری انتخابی (بر اساس نتایج دو مرحله قبلی کدگذاری) مرحله اصلی نظریه پردازی است. توصیفی کافی از مؤلفه‌های توانمندسازی بومی سکونتگاه‌های غیر رسمی می‌باشد و ارزیابی مجدد محورها این سؤال را خلق می‌کند که چگونه مؤلفه‌های مذکور منجر به توانمندسازی بومی سکونتگاه‌های غیر رسمی می‌باشند؟ و در نهایت، مقوله‌ها و مفاهیم اصلی کدام هستند. شکل شماره ۵ درون مایه‌ها و زیر درون مایه‌های ۶ مؤلفه اصلی توانمندسازی بومی سکونتگاه‌های غیر رسمی را با توجه به تحلیل‌ها و فراوانی به دست آمده نشان می‌دهد.

شکل ۵- درون مایه‌ها و زیر درون مایه‌های مرتبط با توانمندسازی بومی (ترسیم: نگارندگان)

بحث و تحلیل یافته‌ها:

در راستای پاسخگویی به سؤال اول پژوهش، همانطور که در گام نخست توضیح داده شد، از طریق فرآیند اسنادی، به بررسی ادبیات موضوعی در مورد توانمندسازی سکونتگاه‌های غیر رسمی پرداخته شد. لذا بطور عمده از مطالعات اسنادی، بانک‌های اطلاعاتی و پایان‌نامه‌ها استفاده گردید. از آنجا که رویکرد پژوهش در گام نخست کیفی می‌باشد، لذا از روش فراترکیب (متاستز) و مفهوم پردازی در بخش اول جهت ارائه مدل مفهومی توانمندسازی بومی سکونتگاه‌های غیر رسمی استفاده شد. بر اساس مفهوم پردازی و متن کاوی مؤلفه‌های حکمروانی، مشارکت و اعتماد، فرهنگ و اجتماع، هویت، ادراک محیط و سرزندگی به عنوان معیارهای بنیادی توانمندسازی بومی سکونتگاه‌های غیر رسمی ارائه گردیدند که در گام دوم به تبیین مؤلفه‌ها پرداخته شد. رویکرد سؤال و گام دوم پژوهش نیز کیفی است لذا همانطور که در گام اول پژوهش توضیح داده شد در ابتدا در بخش ادبیات موضوع به روش فرا ترکیب و با توجه به اسناد و مدارک که شامل، کتب و پایان‌نامه می‌باشند، مدل‌های مفهومی اولیه ارائه شد. در ادامه در راستای معیارهای ذکر شده در گام اول و بر اساس روش‌شناسی پژوهش در این بخش و در گام دوم با روش تحلیل محتوای کیفی و نرم‌افزار NVivo به تبیین مؤلفه‌های توانمندسازی بومی پرداخته شد. بر اساس تحلیل‌ها و بررسی روابط بین درون مایه‌ها و زیر درون مایه‌ها مدل مفهومی اسپیرال (حلزونی) برای "توانمندسازی بومی سکونتگاه‌های غیر رسمی" ارائه گردید (شکل ۶).

شکل ۶- مدل مفهومی (تبیین مؤلفه‌ها) توانمندسازی بومی سکونتگاه‌های غیر رسمی (ترسیم: نگارندگان)

بر اساس تحلیل‌های انجام شده و کشف روابط علی و معلولی بین مقوله‌ها حکمروایی با سه مؤلفه سازنده آن به ترتیب:

۱. برنامه‌ریزی نهادینه و تخصص‌گرا ۲- تقویت نقش و وظیفه‌های محلی ۳- تشکیل ستاد بین بخشی

نقش بنیادی در ایجاد توانمندسازی بومی سکونتگاه‌های غیر رسمی دارند و چرخه اول و درونی مدل اسپیرال را ایجاد می‌کند. پس از تکمیل چرخه فوق سایر چرخه‌ها با توجه به اولویت در بین زیر درون مایه‌ها به قرار زیر است.

چرخه شماره ۲: مشارکت و اعتماد

۱. مشارکت در NGO ۲- ادبیات مشترک هم دلی و هم افزایی بین تصمیم‌گیر و تصمیم‌ساز
- چرخه شماره ۳: فرهنگ و اجتماع ۳- ایمان و کرامت انسانی ۴- مسئولیت‌پذیری مدنی ۵- تعاملات اجتماعی درون‌زا

چرخه شماره ۴: هویت ارزش گذاری پیشینه

۱. تعیین شخصیت و نقش محلی ۲- تثبیت سنت‌پذیری وضع موجود ۳- تعدیل سنت‌سازی (بهبود وضع موجود)

چرخه شماره ۵: ادراک محیط

۱. امنیت ۲- آسایش و راحتی ۳- رنگ تعلق ۴- خوانایی

چرخه شماره ۶: سرزندگی

۱. بسترسازی برای ارتقاء شرایط محیطی ۲- تطابق بین قوانین و محیط ۳- ایجاد فضای باز برای تقویت سرمایه اجتماعی

نتیجه‌گیری:

توانمندسازی راهکاری برای توزیع مناسب منابع اقتصادی و اجتماعی به صورت پایدار است و شرایطی را فراهم می‌آورد تا زندگی اقشار کم درآمد و فقیر با تکیه بر ظرفیت‌های درونی و اولویت‌بندی نیازهایشان، توسط خودشان بهبود یابد. حاصل تحلیل‌های انجام گرفته در پژوهش، مدل اسپیرال به عنوان مدل نهایی توانمندسازی بومی سکونتگاه‌های غیر رسمی با تأکید بر منشأ اولیه ساکنین، ارائه گردید. مدل مذکور شامل شش چرخه می‌باشد که بنیادی‌ترین چرخه " حکمروایی " بوده و سایر چرخه‌ها به ترتیب اولویت مشارکت و اعتماد، فرهنگ و اجتماع، هویت، ادراک محیط و سرزندگی می‌باشند. جهت ارائه ساختار نهایی زیردرون مایه‌های مدل مذکور مورد سنجش قرار گرفت. برنامه‌ریزی نهادینه، تشکیل ستاد بین بخشی و تقویت نقش و وظیفه نهادها به عنوان زیر درون مایه‌های حکمروایی ارائه شد. ادبیات هم دلی و هم افزایشی و مشارکت در نهادها از دیگر مؤلفه‌های مهم در بخش مشارکت می‌باشد. توجه به ایمان و کرامت انسانی و مسئولیت‌پذیری مدنی و ارتقا تعاملات اجتماعی درون‌زا از محورهای اصلی چارچوب توانمندسازی بومی است. از دیگر محورهای مهم، نگاه به گذشته و توجه به سبقه تاریخی، تعدیل و تثبیت سنت در برنامه‌ریزی می‌باشند. سایر محورها متناسب با شش چرخه مدل اسپیرال در شکل چارچوب نهایی توانمندسازی بومی سکونتگاه غیر رسمی با تأکید بر منشأ بومی ساکنین آورده شده است (شکل ۶) مطابق با چرخه‌های مدل اسپیرال، متن مصاحبه نهایی تنظیم گردید و ۳۹ مؤلفه جهت تدوین چارچوب نهایی ارائه گردید.

بین ساکنین آداب و رسوم اجتماعی ریش سفیدان و افراد صاحب نفوذ طایفه در کمک به حل مسائل مرتبط با عرصه‌های مختلف زندگی ساکنین از جایگاه قابل قبولی و اثرگذاری نزد افراد طایفه برخوردار بوده و در رفع مسائل و معضلات افراد طایفه با ساکنین سایر طوایف ساکن در سکونتگاه بسیار کارساز می‌باشد با توجه به وجود عرق عشیره‌ای و تعاملات اجتماعی و نسبت‌ها نسبی و سببی بین افراد طایفه و سایر طوایف سکونتگاه، در صورت آموزش ساکنین و آشنا نمودن آنان با فرهنگ شهر و شهروندی و بهره‌گیری از پتانسیل اجتماعی افراد صاحب نفوذ و ساماندهی نقش این افراد در قالب تشکل‌های مردم نهاد می‌توانند به عنوان میانجی تسهیلگر روابط بین نهادهای خدمات‌رسان به نمایندگی از حاکمت و مردم در راستای حل معضلات و هموار نمودن مسیر توانمندسازی ساکنین مفید واقع گردند. با احترام به ارزش‌های طایفه‌ای و نگاه به گذشته، اقداماتی از قبیل ایجاد خانه -محله (تشکیل هسته مدیریت محلی) جهت اقدامات محلی (رویکرد پایین به بالا) در توانمندسازی بومی سکونتگاه غیر رسمی حائز اهمیت می‌باشد. لذا برنامه ریزان و طراحان شهری با به رسمیت شناختن نهادهای محلی- سنتی، اعتقاد به خرد جمعی را در ساکنین تقویت نموده‌اند و از آن ره کرامت انسانی را در بطن برنامه‌ریزی لحاظ نموده‌اند.

References:

1. Ameen, R. F. M. , & Mourshed, M. (2019). Urban sustainability assessment framework development: The ranking and weighting of sustainability indicators using analytic. *Sustainable Cities and Society*, 44(October 2018), 356–366. doi: 10. 1016/j. scs. 2018. 10. 020
2. Arnab Chakraborty, Arnab, Bev Wilson, Saket Sarraf, Arnab Jana, Arnab Jana. (2015). Open data for informal settlements: Toward a user's guide for urban managers and planners. *Journal of Urban Management*, 2015)74–91. doi: 10. 1016/j. jum. 2015. 12. 001
3. Amado, A, Miguel, Inês Ramalhet, António R. Amado, João C. Freitas (2018), Regeneration of informal areas: An integrated approach, *Cities* 58 (2018) 59–69.
4. Enzo. Falco. (2019). Web-based participatory mapping in informal settlements: The slums of Caracas, Venezuela. *Habitat International*, Volume 94, December 2019, 102038. doi: 10. 1016/j. habitatint. 2019. 102038

5. Fentaw. Baye & Solomon. Mulugeta. (2020). Drivers of informal settlements at the peri-urban areas of Woldia: Assessment on the demographic and socio-economic trigger factors. *Land Use Policy*, Volume 95, June 2020, 104573. doi: 10. 1016/j. landusepol. 2020. 104573
6. Gharakhlou, Mahdi. ,Yangi Kand , Naseh. , Zanganeh Shahraki, Saeed(2010), human geography research quarterly, Volume 42, Issue 69 - Serial Number 69, Pages 1-16
7. Güzey, Ö. (2016). The last round in restructuring the city: Urban regeneration becomes a state policy of disaster prevention in Turkey. *Cities*, 50, 40–53. <http://dx. doi. org/10. 1016/j. cities. 2015. 08. 010>.
8. Juanita. Montoya & aIván. Cartes. (2020). Indicators for evaluating sustainability in Bogota’s informal settlements: Definition and validation. *Sustainable Cities and Society*, Volume 53, February 2020, 101896. doi: 10. 1016/j. scs. 2019. 101896
9. Kigochie P. W. (2001). Squatter Rehabilitation Projects that Support Home-Based Enterprises Create Jobs and Housing: The Case of Mathare 4A, Nairobi. *Cities*, 223-233. doi: 10. 1016/S0264-2751(01)00015-4
10. Lützkendorf, T. , & Balouktsi, M. (2017). Assessing a sustainable urban development: Typology of indicators and sources of information. *Procedia - Environmental Sciences*,, 38, 546–533. doi: 10. 1016/j. proenv. 2017. 03. 122
11. Mara J. van Welie. (2019). Innovation challenges of utilities in informal settlements: Combining a capabilities and regime perspective. *Environmental Innovation and Societal Transitions*, Volume 33, November 2019, Pages 84-101. doi: 10. 1016/j. eist. 2019. 03. 006
12. Njoh, A. J. (2015). An OLS analysis of the impact of colonialism on inter-country differentials in slum incidence in Africa. *Cities*, 44, 104–111. Retrieved from https://www.academia.edu/12368396/An_OLS_analysis_of_the_impact_of_colonialism_on_inter_country_differentials_in_slum_incidence_in_Africa
13. Nakamura, S. , 2016, Revealing invisible rules in slums: The nexus between perceived tenure security and housing investment. *Habitat International*, 53,151–162
14. Palvia, P. , Baqir, N. , & Nemati, H. (2018). ICT for socio-economic development: A citizens’ perspective. *Information and Management*, 55(2), 160–176. doi: 10. 1016/j. im. 2017. 12. 001
15. Rezaei , mohammadreza. , Zargham, mahdi(2022) Assess the security role of land occupation in organizing informal settlements case study of district Eskan of Yazd, *journal of urban environmental planning and development*, Volume 1, Issue 2 - Serial Number 2 June 2021,P: 21-34, 20. 1001. 1. 27833496. 1400. 1. 2. 2. 2
16. Rezaei, Mohammad Reza. , Kamandari, Mohsen (2015), Analysis of formation causes of marginalization in Kerman Case Study: Syedi neighborhoods and Imam Hassan, *spatial planning*, Volume 4, Issue 4 - Serial Number 4 P: 179-196, 20. 1001. 1. 22287485. 1393. 4. 4.
17. Sargolzaee Javan T, Hadyani Z (2017). Investigating the Feasibility of Empowering the Informal Settlements Quarters by Increasing the Social Capital (Case Study: Shir-Abad Quarter of Zahedan). *refahj* 2017; 16 (63): 185-214URL: <http://refahj. uswr. ac. ir/article-1-2724-fa. html>
18. shali M, tavakolinia J. Feasibility of City Development Strategy in Enabling and Regularizing the Informal Settlements, *Tabriz metropolis, district 1. jgs* 2015; 15 (36): 117-138
19. Todes, A. (2014). Urban growth and strategic spatial planning in Johannesburg, South Africa. *Cities*, 29, 158–165. <http://dx. doi. org/10. 1016/j. cities. 2013. 08. 004>.
20. Verma, P. , & Raghubanshi, A. S. (2018). Urban sustainability indicators: Challenges and opportunities. *Ecological Indicators*, 93(May), 282–291. doi: 10. 1016/j. ecolind. 2018. 05.
21. Waleed. A. (2017). The urban features of informal settlements in Jakarta, Indonesia. Published by Elsevier Inc. This is an open access article under the CC BY license. *Data in Brief*, 15 (2017) 993–999. doi: 10. 1016/j. dib. 2017. 10. 049
22. walters, D. (2007). *Designing community. USA: Elsevier*. Retrieved from <https://www.amazon.com/Designing-Community-David-Walters/dp/1138175781>